

PROVET I HISTORIA 21.3.2018 BESKRIVNING AV GODA SVAR

Examensämnets censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

I bedömningen av provet i historia betonas kunskaper och tankesätt typiska för ämnet och den ämneskunskap som läroplanen förutsätter, samt ett korrekt och exakt bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna ta ett motiverat ställningstagande till dem, är centrala kriterier för bedömningen.

Av svaren framgår att examinanden förstår vad som utmärker olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i hensegen tid i relation till ett historiskt sammanhang. Examinanden kan operera med centrala historiska begrepp som tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna visar examinanden att hen kan bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I diskussionsuppgifterna och de uppgifter som innehåller kunskapsmässiga konflikter visar examinanden att hen förstår tolkningens betydelse för historisk kunskapsbildning samt orsakssambandens mångbottnade och komplexa karaktär. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och mänskliga fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja mellan väsentlig och oväsentlig information.

Tabellen nedan är avsedd som stöd för bedömningen och den lyfter särskilt fram också de dimensioner av svaret som är kopplade till målen för examinandens färdigheter. Beskrivningarna i tabellen ska ses som exempel.

I de uppgiftsspecifika beskrivningarna av goda svar ges bedömningskriterierna indelade i två nivåer, för goda och berömliga svar. **För uppgifter värda 20 poäng motsvarar goda svar 7–13 poäng och berömliga svar 14–20 poäng. För uppgifter värda 30 poäng är motsvarande gränser 11–20 och 21–30 poäng.**

	0	Nöjaktig	God	Berömlig
<i>Riktig och relevant kunskap; exakt begrepps-användning</i>	Ingen kunskap som förutsätts i uppgiften. Uppgiften har förståtts fel.	Knapphändigt innehåll eller innehåller mycket irrelevant. Mycket bristfällig hantering av begrepp. Svarar endast delvis på uppgiften.	Förhållandevis exakt kunskap som motsvarar uppgiften väl. God hantering av begrepp.	Exakt hantering av kunskap och begrepp. Väsentligt och med tanke på uppgiften meningsfullt avgränsat kunskapsinnehåll.
<i>Analytiskt, logiskt, välunderbyggt</i>	Ostrukturerat, oredigt. Ogrundade påståenden.	Knapphändiga grunder för framlagda påståenden. Svagt analyserande granskning av ämnet. Katalogmässig eller oklar struktur.	Förhållandevis goda grunder för påståenden. Följdriktig granskning av ämnet, även om brister förkommer ställvis. Till vissa delar analytiskt.	Mycket analytiskt generellt grepp. Goda grunder för påståenden samt följdriktig och argumenterande granskning av ämnet.
<i>Kritiskt, flera perspektiv, förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap</i>	Inga (käll)kritiska observationer och ingen förnuftsbase-rad utvärdering eller tillämpning av kunskaperna. Inga tecken på förmåga att diskutera olika tolkningar eller alternativ.	Svaga tecken på källkritik. Några sporadiska och svaga tecken på olika perspektiv och diskussion kring tolkningsmässighet. Förmågan att tillämpa kunskap är svagt skönjbar.	Ställvis god (käll)kritisk diskussion och goda tolkningar. Några goda exempel på tänkande som representerar ett grepp med flera perspektiv. Några exempel på förmåga att utvärdera och tillämpa kunskap.	Skarpt och insiktsfullt (käll)kritiskt grepp. Välövärdig diskussion ur flera perspektiv. Flera exempel på utvärdering och tillämpning av kunskap.

DEL I

1. Feodalsamhället (20 p.)

I ett gott svar besvarar examinanden uppgiftens samtliga delar. Feodalsamhället (feodalismen) uppstod i Västeuropa i början av medeltiden, när de markägande länherrarna (furstarna) började dela ut land till vasaller som ersättning för de militära och administrativa tjänster som de utförde. I feodalsamhället var en stor del av bönderna i en livegen ställning, vilket innebar att de var bundna till att odla markägarens jord. Markägarens gods (herrgård) var centrum för bytesekonomin. I Västeuropa upplöstes feodalsamhället i slutet av medeltiden och början av nya tiden, när centrum för den allt livligare byteshandeln flyttades till städerna och furstarnas växande makt inskränkte vasallernas självständiga ställning.

I ett berömligt svar framgår det också att bakgrunden till uppkomsten av feodalsamhället går att finna i den krympande penningekonomin i Västeuropa efter Västoms upplösning. Feodalism innebar en byteshandel mellan mark och tjänster och det var också ett system som ansågs ge länherrarna och vasallerna ömsesidig trygghet under en tid då förhållandena i Västeuropa var oroliga. Feodalsamhället var i grund och botten ett omfattande nät av ömsesidiga avtal, utan en stark statlig centralmakt. Domsrätten låg främst i händerna på vasallerna som också använde skatterna från sina områden. När penningekonomin, handeln och därmed städerna återhämtade sig under senare delen av medeltiden inskränkte kungarna gradvis vasallernas handlingsfrihet genom att skapa egna arméer av avlönade knektar och en centralmakt. Till vissa delar överlevde emellertid drag från feodalsamhället även i Västeuropa ända fram till 1700-talet.

2. Nationernas förbund (20 p.)

2.1. (6 p.)

På teckningen skildras Nationernas förbund som hjälplöst inför en övermäktig fiende. I ett gott svar visar examinanden att hen förstår att teckningen syftar på den ställning Nationernas förbund hade i det världspolitiska läget efter första världskriget, då stormakternas nationella intressen var starkare än Nationernas förbunds förmåga att lösa kriser. I ett berömligt svar förklaras bland annat att man med avsikt av anfallsutrustning syftar på att Nationernas förbund saknade påtryckningsmedel (sanktioner).

2.2. (14 p.)

I ett gott svar analyseras i huvuddrag svårigheterna förknippade med Nationernas förbunds verksamhet, såsom bristen på påtryckningsmedel och de verkningslösa ekonomiska påtryckningarna. I svaret kan man också hänvisa till stormakternas olika strävanden och till att de framväxande diktaturerna (Italien, Japan, Tyskland) var likgiltiga till Nationernas förbund.

I ett berömligt svar analyseras mer ingående problemen i Nationernas förbunds verksamhet, såsom kriserna i Manchuriet eller Etiopien, vinterkrigets utbrott eller de misslyckade förhandlingarna om vapenbegränsningar. Examinanden kan också relativisera påståendet i frågan och presentera lyckade exempel från Nationernas förbunds verksamhetstid, såsom lösningen på Ålandsfrågan.

3. Handeln mellan Finland och Tyskland (20 p.)

3.1. (8 p.)

I ett gott svar tolkas fluktuationerna i tabellen på ett korrekt sätt. Tyskland var en synnerligen viktig handelspartner för Finland under första delen av självständighetstiden och alldeles särskilt under andra världskriget. Efter kriget kollapsade både exporten och importen. Tysklands och Finlands handelsrelationer började utvecklas på nytt under första delen av 1950-talet.

För berömliga poäng förutsätts en mer ingående analys, till exempel att examinandena noterar att man importerade mer från Tyskland än man exporterade under hela den period som föregick andra världskriget, och att situationen var den omvända efter kriget när Finland hittade andra handelspartner.

3.2. (12 p.)

I ett gott svar förmår examinandena förklara de förändringar som syns i tabellen, men det krävs inte detaljerad information om varje fas. I en berömlig analys åskådliggörs varje fas med träffande exempel.

Under första delen av självständighetstiden var Tyskland viktigt för Finland, och denna speciella relation levde vidare trots det tyska nederlaget i första världskriget. Under andra världskriget var Finland allierat med Hitlertyskland och kunde inte bedriva handel utanför Östersjöregionen. Man befann sig i krig med Sovjetunionen, och Tyskland hade ockuperat Polen och de baltiska länderna. Därför kunde Finland i praktiken bedriva handel enbart med Tyskland och Sverige. Efter kriget låg Tyskland i ruiner och Finland hade heller inte i övrigt någon möjlighet att under de så kallade farans år närma sig Tyskland på grund av påtryckningar från Sovjetunionen. Efter fredsfördraget i Paris 1947 växte Finlands manöverutrymme, och landet kunde på nytt handla med Förbundsrepubliken Tyskland, som var under återuppbyggnad.

4. Ungdomskulturen (20 p.)

Faktorerna bakom ungdomskulturens uppkomst var en förbättrad levnadsstandard och en utökad fritid.

I ett gott svar nämns till exempel att antalet unga hade ökat, och att de ungas utbildningsmöjligheter hade förbättrats. Populärkulturens betydelse ökade. De unga blir konsumenter och mode, filmer och musik produceras med ungdomar som målgrupp. Examinandena ger exempel på några av ungdomskulturens former, såsom filmer, ungdomsmode, rockmusik, hippierörelsen, ungdomsradikalismen och punken. Bilderna ska användas i svaret.

I ett berömligt svar betraktar examinandena ungdomskulturen som en del av populärkulturens framväxt. De samhälleliga faktorerna analyseras mer ingående (rockmusik och uppror mot konservativa värderingar på 1950-talet, proteströrelsen på 1960-talet). Examinandena kan också analysera den teknologiska utvecklingens inverkan på ungdomskulturens olika former (till exempel radio, tv och internet). Särskilt ett berömligt svar förutsätter att också bilderna är ingående analyserade.

5. Ståndssamhället i Finland (20 p.)

I ett gott svar visar examinandan att hen förstår vad ståndssamhället innebar och skildrar dess utmärkande drag under svenska tiden i Finland. Alla fyra stånd nämns: adel, präster, borgare och bönder. Examinanden skildrar i huvuddrag ståndens privilegier och viktiga roller i samhället. En stor del av allmogen tillhörde inget stånd alls.

I ett berömligt svar fördjupar examinandan behandlingen genom att mer ingående analysera ståndens roll i samhället och rörligheten mellan stånden, till exempel deras roll vid riksdagarna och möjligheten att få skattefrihet eller inträde i adelsståndet genom rusttjänst. Examinanden kan även jämföra skillnader i ståndssystemet i det svenska riket och övriga Europa.

6. Koloniseringen av USA (20 p.)

6.1. (8 p.)

I ett gott svar daterar examinandan målningen till den tid när man erövrade de stora prärierna av indianerna och koloniserade dem: civilisationen sprider sig västerut med hjälp av jordbruket, telegrafan, diligenstrafiken och järnvägarna.

I ett berömligt svar analyserar examinandan målningen och förstår att den ger en idealiserad bild av erövringen av västern. Indianerna, som representerar en primitiv kultur, ger rum för framsteg. Förändringen framställs som fredlig och idyllisk.

6.2. (12 p.)

I ett gott svar analyserar examinandan mötet mellan de vita kolonisterna och ursprungsbefolkningen på 1800- och 1900-talen. 1800-talet innebar att bosättningen, med rötter i Europa, förflyttade sig allt längre västerut, ibland till följd av avtal, ibland indiankrig. På 1900-talet har indianernas ställning utvecklats på så vis att de har garanterats rätt till de reservat som finns kvar och till de naturresurser som finns i dessa områden.

I ett berömligt svar behandlar examinandan en del av problemen i anslutning till mötet mellan kulturerna såsom krig, avtalsbrott och för 1900-talets del de många sociala problemen i indianreservaten: alkohol och droger, en arbetslöshet som är större än bland majoritetsbefolkningen och en lägre förväntad livslängd. Examinanden kan också behandla mötet mellan kulturerna när det gäller andra minoritetskulturer i USA såsom grupper med afrikansk bakgrund eller latinon. Som metoder för att lösa problemen kan nämnas till exempel å ena sidan försöken att integrera urinvånarna med majoritetskulturen, å andra sidan isoleringen av dem i reservat. I svaret beaktas hur åsiktsatmosfären och lösningsmodellerna förändrades med tiden.

DEL II

7. Befolkningsmängdens utveckling (30 p.)

7.1. (10 p.)

I ett gott svar konstateras att befolkningen i områdena allmänt taget har vuxit under hela undersökningsperioden. Det konstateras även att ordningsföljden vad beträffar områdenas storlek har förändrats: Västeuropa kommer först på fjärde plats. Det konstateras att den första delen av undersökningsperioden fram till första hälften av 1800-talet var en tid av jämn eller långsam tillväxt, även om tillväxten accelererade en aning i Västeuropa redan på 1700-talet.

I ett berömligt svar fästs uppmärksamhet vid att tillväxten tog fart vid olika tidpunkter i olika områden. I svaret granskas några relativa skillnader mellan en del områden och hur skillnaderna har förändrats. Till exempel var befolkningsmängderna i Västeuropa och Indien ganska nära varandra under perioden 1850–1950, men både före och efter denna period har skillnaden varit större; befolkningsmängderna i Västeuropa och USA har närmast sig varandra efter mitten av 1900-talet; befolkningskurvorna i Latinamerika och särskilt Afrika och Indien stiger mycket kraftigt under senare hälften av 1900-talet.

7.2. (10 p.)

I ett gott svar behandlas några av de faktorer som påverkat förändringarna i nativitet och mortalitet, till exempel en förbättrad levnadsstandard, preventivmedel, barndödlighet och epidemier. Också kulturella och politiska faktorer (t.ex. slutet på kolonialväldet) har inverkat på befolkningstillväxten.

I ett berömligt svar behandlas på ett mer täckande sätt inverkan av de ovan nämnda faktorerna. Emigrationen noteras som en faktor bakom den långsamma tillväxten i Västeuropa och den snabba tillväxten i USA. Granskningen underbyggs med hjälp av exempel ur figuren.

7.3. (10 p.)

I ett gott svar visar examinandena att hen förstår skillnaden mellan de två nämnda tillväxterna. Aritmetisk tillväxt är jämn, medan geometrisk tillväxt är accelererande. På vissa områden har befolkningstillväxten under vissa perioder varit accelererande (Latinamerika, Afrika och Indien under en stor del av 1900-talet), oftast har tillväxten varit jämnare.

I ett berömligt svar diskuterar examinandena i vilken utsträckning de långsamma perioderna och avmattningen av den snabba tillväxten bland annat i Västeuropa på 1900-talet är knutna till regleringen av befolkningsmängden. Befolkningen ökade inte enligt en geometrisk serie under de första seklen i figuren, och i vissa områden (Västeuropa, USA) inte heller under senare delen av den period som omfattas av figuren. Den snabba befolkningstillväxten i Afrika och Indien ifrågasätter påståendet att man skulle kunna öka utkomsten enbart enligt en aritmetisk serie. I svaret granskas framstegen inom livsmedelsproduktionen, vilka har lett till att produktionen har ökat och den större befolkningen ändå har varit möjligt att utfodra.

8. Europas säkerhet och ESK 1975 (30 p.)

8.1. (10 p.)

I ett gott svar konstateras att man i textutdragen ser bakgrunden till och syftena med ES-konferensen på olika sätt. Skillnaderna återspeglar vilken position den som har lagt fram tolkningen hade i den allmänna uppställningen under kalla kriget och hur man tolkade relationerna mellan öst och väst. Den amerikanske centralunderrättelsetjänsten CIA betraktade Finlands verksamhet närmast som ett försök att stärka banden till Sovjetunionen, och den västtyska underrättelsetjänstens föredetta chef tolkade ESK som Sovjetunionens angrepp mot den fria västvärlden. Urho Kekkonen ansåg däremot att ESK var ett medel med hjälp av vilket det neutrala Finland försökte mjuka upp relationerna mellan stormaktsblocken. I ett gott svar lyfts kortfattat fram att i bakgrunden för ESK fanns blockens militära kapprustning, som redan i slutet av 1960-talet hade lett till förhandlingar med syfte att minska spänningen i relationerna.

I ett berömligt svar är den källkritiska analysen mer mångsidig. Av svaret framgår att CIA och den västtyska underrättelsetjänsten hade politiska skäl att betvivla både Sovjetunionens och Finlands målsättningar. Bakgrunden till Kekkonens uttalande var delvis hans målsättningar som ledare av den finländska utrikespolitiken, men det är också bra att notera att han gjorde sitt uttalande direkt efter avslutningsanförandet under ES-konferensen. Det betraktas som förtjänstfullt om examinandan förstår att CIA insett att Finland såg sig själv som en förmedlare i relationerna mellan öst och väst och därför antog att mötet skulle stärka dess ställning som neutralt land. I svaret kan man diskutera neutralitetsbegreppets betydelse under kalla kriget.

8.2. (8 p.)

Av ett gott svar framgår att det under kalla kriget var unikt att samtliga ledare från bägge blocken samlades på samma konferens. Stämningen under mötet verkade avslappnad. "Helsingforsandan" levde vidare som ett begrepp med vilket man avser beredskapen att förhandla över de ideologiska gränserna. Videoklipppet kan i det här avseendet betraktas som en träffande skildring. I ett gott svar måste det också finnas en kritisk diskussion om i vilken utsträckning det var realistiskt att vänta sig att politiska ledare med olika utgångspunkter kunde nå ett avtal som inte skulle ge upphov till olika tolkningar.

I ett berömligt svar diskuteras videoklipppet mer kritiskt och mer analytiskt. Examinanden granskar motsättningarna inom relationerna mellan stormakterna och diskuterar i vilken utsträckning mötet och förberedelserna inför det skedde i så gott samförstånd som videoklipppet låter förstå. I ett berömligt svar kan man diskutera i vilken utsträckning tonfallet i skildringen beror på att ES-konferensen ofta har varit en källa till nationell stolthet.

8.3. (12 p.)

I ett gott svar kan man konstatera att mötet ledde till att spänningen mellan maktblocken minskade i Europa, de flesta av kalla krigets konflikter utspelade sig därefter utanför Europa. Enligt den sovjetiska tolkningen befäste ESK den rådande politiska situationen i Europa, och det var viktigt för Moskva att betona att dess intressesfär bestod oförändrad. Efter att Ronald Reagan blivit president i USA ökade spänningen. Kapprustningen mellan stormakterna (bland annat "stjärnornas krig") knäckte den sovjetiska ekonomin. Det bidrog till Berlinmurens fall 1989 och till Sovjetunionens sönderfall år 1990.

I ett berömligt svar framkommer att det efter ESK uppstod medborgarorganisationer i Östeuropa för att övervaka ESK-fördragets bestämmelser om att respektera de mänskliga rättigheterna och om fri medborgaraktivitet. Västländerna stödde de oppositionella rörelserna i dessa länder. Efter mötet i Helsingfors 1975 ordnades flera ES-uppföljningskonferenser, och efter kalla krigets slut grundades den bestående Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE).

9. Finlands ställning under andra världskriget (30 p.)

9.1. (8 p.)

I textutdraget av Wipert von Blüchert framläggs den så kallade drivvedsteorin, enligt vilken Finland som hjälplös drivved dras med i kriget. Enligt teorin hade beslutsfattandet i det lilla Finland ingen betydelse när Finland drogs med i kriget. Jutikkala lägger å sin sida fram den så kallade forsbatsteorin, enligt vilken Finlands ledning ansågs ha haft en verklig möjlighet att välja – det handlade inte om att driva in i kriget. Det här synsättet betonar ändå att den politiska situationen var svår och att Finland var obundet. Seppinen lyfter fram den finländska politiska ledningens egen linje och skillnaden i förhållande till den politik som utövades av Tyskland, med andra ord separatkrigsståndpunkten. Silvennoinen å sin sida betonar den nationella linjen i tolkningarna av kriget, alltså att Finland stred för sin självständighet. Silvennoinen anser emellertid att det fanns många motiv särskilt bakom fortsättningskriget och att det inte enbart var fråga om ett försvarskrig för friheten. Svaret omfattar en jämförelse mellan texterna.

9.2. (10 p.)

I ett gott svar visar examinanden att hen förstår att varje textutdrag har en egen bakgrund och representerar ett eget historiskt synsätt. Av svaret framgår att examinanden förstår textutdragets kontext och motiv, och hen förmår ge förklaringar till dessa skillnader. I ett berömligt svar förklarar examinanden skillnaden genom att hänvisa till olika perspektiv inom historieforskningen, och förmår även förklara vilka textutdrag som grundar sig på forskning och vilka som grundar sig på egna eller politiska åsikter.

von Blüchers text ingår i de hågkomster han skrev senare, efter kriget. Det handlar inte om historisk forskning. Hans åsikt har påverkats av viljan att se Tyskland och dess allierades verksamhet i så positiv dager som möjligt. Jutikkala ville som historieforskare betona Finlands nationella linje och landets egna val. Texten tillkom under en tid när man bland annat diskuterade Finlands relationer till Sovjetunionen och finlandisering. Det handlar om att ersätta den föråldrade drivvedsteorin med en ny tolkning ur den nationella historieskrivningen. I Seppinens tolkning syns fortfarande strävan efter att lösgöra Finlands krigshandlingar från det nationalsocialistiska Tysklands krigspolitik. Den följer drivvedsteorins tradition och vill inte erkänna den finländska krigsledningens samarbete med det moraliskt dömda Nazityskland. I Silvennoinens text syns 2000-talets nya historiepolitiska åskådningssätt, genom vilket man fäster uppmärksamhet också mot de motiv som funnits inom finländsk historieskrivning efter andra världskriget. I den här tolkningen kritiseras den nationella tolkningens enögdhet, och man vill betrakta Finland som en del av en större helhet under andra världskriget och samtidigt se Finland som allierat med Tyskland.

9.3. (12 p.)

I ett gott svar nämns att separatkrigstesens försvarats med att Finland och Tyskland skulle ha haft olika mål med kriget. Man har också betonat att krigsledningarna i de båda länderna verkade separat från varandra. Enligt separatkrigstolkningen tog Finland heller inte del i de tyska krigshandlingarna, såsom belägringen av Leningrad. Hela fortsättningskriget betraktades enligt den här tolkningen som ett gottgörelsekrig för vinterkriget, och man ansåg att det var berättigat att återta de områden som gått förlorade efter vinterkriget. Å andra sidan kan man kritisera separatkrigsteorin genom att nämna att Finland verkade som en vapenbroder till Tyskland på ett sätt som snarast tyder på goda alliansförbindelser mellan länderna. Militärt samarbete förbereddes redan före kriget.

I ett berömligt svar nämns att det i Finland fanns tyska trupper vid fronterna. Fronten i norra Finland låg på tyskarnas ansvar. Finland fick en betydande krigs- och livsmedelshjälp från Tyskland, utan vilken det hade varit närmast omöjligt att föra krig och livnära befolkningen. De tyska luftstridskrafterna stödde också det finländska försvaret till exempel i slutet av kriget i samband med de avgörande striderna vid Tali-Ihantala. Vapenbrödrskapet hade även mörka sidor: från utvisningen av judar till de avrättningar av sovjetiska krigsfångar som utfördes av tyska SS-trupper.